

Tyvär är femmorna slut!

– En jämförelse av det relativa och det mål- och
kriterierelaterade betygssystemet

Ellen Johansson
Julia Fridberger

Handledare: Lars Kvarnström

1. Innehållsförteckning

1.	Innehållsförteckning.....	2
2.	Bakgrund	3
3.	Syfte/frågeställningar.....	3
4.	Källmaterial	4
5.	Metoddiskussion.....	5
6.	Forskningsläge	7
7.	Resultat	9
	7.1 Kursplanernas uppbyggnad.....	9
	7.2 Betygsutvecklingen.....	11
8.	Diskussion.....	14
9.	Konklusion.....	19
10.	Källförteckning.....	21
	10.1 Källor.....	21
	10.2 Litteratur.....	22
11.	Bilagor	24

2. Bakgrund

Innan lpo94, då de mål- och kriterierelaterade betygen infördes, hade Sverige ett relativt betygssystem där elevernas betyg bestämdes utifrån hur de presterat i jämförelse med sina klasskamrater. Skalan var 1–5 och betygen förväntades fördelas utifrån en normalfördelningskurva på nationell nivå. Detta betygssystem kom att möta mycket kritik i och med att betygen inte bara baserades på elevernas faktiska kunskaper utan istället utifrån hur övriga elever i klassen presterade i relation till eleven själv.¹ En annan vanlig kritik av systemet var att eleverna lätt kunde övertyga lärarna att höja deras betyg.² Som svar på all kritik som riktades mot det relativa betygssystem byttes det år 1994 ut mot det nuvarande, mål- och kriterierelaterade betygssystemet, där elevernas betyg istället baserades på deras faktiska kunskaper utifrån de mål som de förväntades uppnå.³

3. Syfte/frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur målen såg ut i det relativa betygssystemet kontra det mål- och kriterierelaterade betygssystemet, och huruvida bedömningen blev mer likvärdig för pojkar och flickor i och med införandet av det mål- och kriterierelaterade betygssystemet. Historiskt sett har flickor uteslutits från högre utbildning, och det var först 1962 som en enhetlig grundskola för alla elever, oavsett kön, infördes.⁴ Sedan dess har flickors betyg stadigt ökat och i dagens skola har flickor generellt sett högre betyg än pojkar.⁵ Därav vore det historiskt intressant att ta reda på om bytet av betygssystem och dess mål varit en del av denna utveckling.

De centrala frågeställningarna som vi kommer att besvara är följande:

- Hur åtskiljer sig målen i det relativa respektive det mål- och kriterierelaterade betygssystemet inom ämnena idrott och hemkunskap?

¹ Nationalencyklopedin, betyg. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/betyg> (hämtad 2019-09-13)

² Andersson, H (1991). *Relativa betyg: några empiriska studier och en teoretisk genomgång i ett historiskt perspektiv* (doktorsavhandling, Akademiska avhandlingar vid Pedagogiska institutionen, Umeå universitet, 29). Umeå, Umeå universitet. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:156266/FULLTEXT02.pdf>

³ Nationalencyklopedin, betyg. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/betyg> (hämtad 2019-11-05).

⁴ SOU 1961:30. *Grundskolan: Betänkande avgivet 1957 års skolberedning*. Stockholm: Ivar Hæggströms boktryckeri AB.

⁵ SOU 2010:51. *Könsskillnader i skolprestationer – idéer om orsaker*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

- Vilka ämnesområden är centrala i kursplanerna lgr80 och lpo94?
- Hur påverkades flickors respektive pojkars betyg av införandet av det mål- och kriterierelaterade betygssystemet i relation till det relativa betygssystemet?

4. Källmaterial

Läroplaner med tillhörande kursplaner från tidsperioden kommer att användas för att jämföra hur kunskapsmålen utvecklades under perioden, vilket är intressant då detta kan visa de fundamentala skillnaderna mellan betygssystemen. De läroplaner som kommer att användas är lgr80 samt lpo94, eftersom det är dessa läroplaner tidsperioden åren 1982–1999 omfattas av och dessa är därmed mest relevanta att använda i jämförelsen av kunskapsmålen.

Lgr80s kursplan inleds med kort beskrivning av ämnet där det i punktform framgår varför ämnet är relevant för eleven, både under och efter skolgången. Därefter följer en mängd mål som motsvarar de förmågor som eleven förväntas utveckla under tiden denne läser ämnet. I kursplanen för idrott står till exempel följande “Eleven skall skaffa sig kunskaper om hur man sköter sin kropp och hälsa”. Till sist består kursplanen för det specifika ämnet av en mängd underrubriker som utgör de huvudmoment som ska behandlas inom ämnet, i hemkunskap är ett av dessa *kost*. Dessa huvudmoment är i sin tur uppdelade utifrån olika stadier där det tydligt framgår vad som ska behandlas i lågstadiet, mellanstadiet och högstadiet. Några av dessa stadier är övergripande för alla årskurser.⁶

Kursplanerna i lpo94 inleds med en beskrivning av varför ämnet är en del av skolans undervisning. Här diskuteras varför ämnet är till nytta för eleven under skolgången och hur undervisningen ska främja elevernas utveckling i linje med skolans uppdrag som det formuleras i läroplanen. Sedan följer en lista över de mål som eleverna genom undervisningen ska sträva mot under hela skolgången. Det är framför allt denna del av kursplanen frågeställningen behandlar. Efter detta följer en specificering av vilka arbetsområden undervisningen måste innefatta. Slutligen följer en lista med mål som eleverna

⁶ Skolöverstyrelsen (1980). *Läroplan för grundskolan*. S. 85–89, 90–97

ska ha uppnått vid slutet av det femte respektive det nionde skolåret. Även dessa mål är viktiga för att besvara frågeställningen i denna uppsats.⁷

Även statistik ur betygskataloger från skolorna Ekholmsskolan samt Kungsbergsskolan i Linköping kommer ligga till grund för undersökningarna. Dessa resultat kommer att användas för att se skillnader i betyg som tilldelades pojkar och flickor inom ämnena hemkunskap och idrott. På så sätt kan också eventuella systematiskt skillnader mellan grupperna i något av ämnena att belysas. I jämförelsen av hur betygsfördelningen såg ut mellan könen i de två ämnena är det viktigt att ha i åtanke att denna jämförelse görs på en mycket liten urvalsgrupp vars antal varierar något mellan åren. Det minsta urvalet är 158 elever medan det största är 265. Således finns en problematik i att studien blir beroende av enskilda elevers prestationer på ett sätt som ett större urval hade kunnat förhindra. Vid ett större urval hade även faktorer såsom bias i betygsättningen lättare kunnat korrigeras bort, då studien i nuläget baseras på endast ett fåtal lärares omdömen. På grund av detta ska dessa resultat inte ses som representativa för alla betyg på en riksnivå, men de kan ändå ge en fingervisning för hur betygsutvecklingen såg ut under perioden.

5. Metoddiskussion

I huvudsak behandlar denna uppsats vilka skillnader som fanns i det relativa betygssystemet kontra det mål- och kriterieinriktade betygssystemet inom grundskolans ämnen idrott respektive hemkunskap. Således utgår vi från läroplanerna med tillhörande kursplaner från de båda betygssystemen och gör en komparation av dessa, där målet är att se hur ämnena beskrivs och vad som ska bedömas inom respektive ämne.

Undersökningen begränsas till åren mellan 1980 och 2000, eftersom läroplanerna i det relativa betygssystemet skrevs om år 1980, och kursplanerna i det mål- och kriterierelaterade betygssystemet skrevs om år 2000. I och med kursplansrevideringen år 2000 bytte även hemkunskap namn till hem- och konsumentkunskap.⁸ Således kommer den huvudsakliga

⁷ Skolverket (1994). Kursplan för grundskolan. S. 22–23, 30–32

⁸ Skolverket (2003). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU-03): Hem- och konsumentkunskap*. Stockholm, Fritzes Offentliga Publikationer.

frågeställningen besvaras genom analys av kursplanerna för ämnena idrott och hemkunskap i lgr80 och lpo94. Målen i kursplanerna kommer att kategoriseras för att sedan kunna jämföras. På så sätt kan de huvudsakliga skillnaderna mellan kursplanerna lätt upptäckas. Samma kategorier kommer att användas inom ett ämne i båda läroplanerna. Därför är kategorierna relativt ospecifika gällande innehåll.

Urvalet har begränsats till ämnena idrott och hemkunskap då det var dessa ämnen pojkar (idrott) respektive flickor (hemkunskap) hade högst betyg i läsåret 1994/1995, alltså det första läsåret inom det mål- och kriterierelaterade betygssystemet.⁹ Dock fick eleverna detta läsår betyg i skalan 1–5 eftersom lpo94 introducerades gradvis. Således är det första år där eleverna har betyg i skalan G–MVG år 1999.¹⁰ Eftersom denna uppsats behandlar om, och i så fall hur, införandet av det mål- och kriterierelaterade betygssystemet påverkade betygen utifrån ett genusperspektiv ansågs det vara intressant att utgå från ämnen där ett av könen tydligt utmärkt sig. En komparativ metod för analys av statistiken kommer att tillämpas på resultaten av undersökningarna av betygskatalogerna. För att kunna göra en likvärdig jämförelse av de olika betygen kommer den att utgå från betygsfördelningen samt snittbetyget per kön i de olika ämnena under undersökningsåren.

Undersökningen av elevers betyg kommer i huvudsak att behandla åren 1982, 1987, 1992, 1995 och 1999. Anledningen till att detta urval har gjorts är för att det då blir en spridning inom varje betygssystem och på så sätt kan dessa årtal ge en bild över om det fanns någon trend i betygsutvecklingen. Den statistiska undersökningen kommer även att innefatta åren 1979 och 2002 för att tydligare visa hur betygen utvecklades under perioden. Dessa år kommer dock inte att behandlas analytiskt, utan finns endast med för att ge ytterligare kontext till de år som undersökningen behandlar.

⁹ Skolverket. Tabell 1.2 A: Relativa sifferbetyg per ämne i årskurs 9, läsåret 1994/95. Hämtad 190911 <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&omrade=Betyg%20årskurs%209&lasar=1994%2F95&run=1>

¹⁰ SOU 1992:86, *Ett nytt betygssystem*. Stockholm: Allmänna förlaget. S. 82

6. Forskningsläge

Könsskillnader i skolprestationer - idéer om orsaker är en statlig offentlig utredning som behandlar orsakerna till att flickor under lång tid generellt sett har haft bättre betyg än pojkar. Utredningen tar upp olika tänkbara orsaker, såsom konkurrens om utbildningsplatser och antipluggkulturer, och sätter in de orsaker som diskuteras i ett internationellt perspektiv. Den offentliga utredningen har en viss förankring i tidigare betygssystem, och den utgavs medan lpo94 fortfarande var den rådande läroplanen, men främst fokuserar den på 2000-talet. Denna undersökning är användbar för att visa på orsakssamband mellan betygen och olika tänkbara orsaker och även för att ge en tydligare bild över hur dagens läge ser ut.¹¹

År 2004 utkom Bengt Selgheds avhandling *Ännu icke godkänt - lärares sätt att erfara betygssystemet och dess tillämpningar - i yrkesutövningen*. Denna avhandling handlar om lärares syn på det mål- och kriterierelaterade betygssystemet, och deras upplevelse av att sätta betyg i detta system i jämförelse med det relativa betygssystemet. Avhandlingen behandlar således skillnader mellan betygssystemen och hur dessa uppfattas av yrkesaktiva lärare. Det som tas upp i avhandlingen är exempelvis hur implementeringen av lpo94 uppfattas, och hur lärare ser på skiftet. I och med att den studie som genomförts i denna uppsats fokuserar på hur eleverna påverkades av bytet av betygssystem är det mycket intressant att även få perspektiv på hur bytet uppfattades av lärare, då detta ger ett annat perspektiv på betygssystemens utformning.¹²

SOU 1977:9 är en statlig offentlig utredning vars syfte var att komma fram till en lösning på betygsfrågan, detta eftersom det dåvarande relativa betygssystemet fått mycket kritik. Bland annat behandlar utredningen den kritik betygssystemet mött, för att sedan behandla den lösning utredningsgruppen funnit. Denna statliga utredning har varit bra underlag till den här undersökningen eftersom kritiken från det förra betygssystemet utformat ändringar i det nya, något som är av intresse för den här undersökningen eftersom en av frågeställningarna är

¹¹ SOU 2010:51. *Könsskillnader i skolprestationer - idéer om orsaker*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

¹² Selghed, B. (2004). *Ännu icke godkänt - lärares sätt att erfara betygssystemet och dess tillämpning i yrkesutövningen* (doktorsavhandling, Malmö Studies in Educational Sciences, 15). Malmö: lärarutbildningen Malmö högskola.

huruvida målen i de olika betygssystemen åtskiljer sig. Genom att ta del av SOU som lett fram till förändringen och utarbetandet av det mål- och kriterierelaterade betygssystemet ökar förförståelsen till varför utformningen såg ut som den gjorde något som i sin tur resulterar i att de båda betygssystemens kursplaner blir mer lätthanterliga. Exempel på kritik som det relativa betygssystemet fick var att det ledde till stress och konkurrens bland eleverna något som i sin tur gjorde att eleverna ifråga gärna inte hjälpte sina klasskamrater eftersom det var en *tävling* om betygen – de betygsattes i relations till varandras prestationer.¹³

Skolöverstyrelsen gav år 1983 ut en rapport vid namnet *Den eviga betygsfrågan - historiskt och aktuellt om betygsättningen i skolan*. Rapporten behandlar det då aktuella ämnet betygsfrågan, huruvida betygen skulle bestå eller förändras. I rapporten berörs bland annat att det relativa betygssystemets kritik. Kritiken resulterade i 1973 års betygsutredning som undersökte huruvida betygssystemet skulle bytas ut. Rapporterna benämner även olika målgrupper exempelvis elevers, olika förbunds och arbetsgivares syn och inställning till betyg. Till sist diskuteras mål- och kursrelaterade betyg och vad dessa skulle betyda i praktiken. Även den här texten ger bra förkunskaper och ökad förståelse för det uppsatsen behandlar, dels eftersom rapporten behandlar några av de utredningarna som låg till grund för bytet av betygssystemet. Men också eftersom det är Skolöverstyrelsen som gett ut rapporten och därav ökar trovärdigheten i det som står eftersom de är en myndighet och även ifrågasätter sig själva.¹⁴

I Skolverkets artikelsamling *Att bedöma eller döma - tio artiklar om bedömning och betygsättning* återfinns artikeln *Betygen i backspegeln – beskrivning och reflektioner* skriven av Håkan Andersson. Artikeln är bra vidareläsning för den som vill bredda sitt perspektiv om de båda betygssystemen. Det som står i artikeln är relevant bakgrundsfakta för uppsatsen eftersom det är just detta som behandlas i uppsatsen.¹⁵

¹³ SOU 1977:9, *Betygen i skolan: betänkande av 1973 års betygsutredning*. Stockholm: utbildningsdepartementet.

¹⁴ Skolöverstyrelsen (1983). *Den eviga betygsfrågan - historiskt och aktuellt om betygsättningen i skolan*. Stockholm: Liber.

¹⁵ Andersson, H. (2002) *Betygen i backspegeln - beskrivning och reflektioner*. Skolverket. *Att bedöma eller döma - tio artiklar om bedömning och betygsättning*. Stockholm: Liber. s. 153 - 168

7. Resultat

7.1 Kursplanernas uppbyggnad

Vi har valt att kategorisera målen i fyra olika grupper för varje ämne, som används i båda betygssystemen. I hemkunskap är kategorierna följande: mat och näringslära, boende och hushållsekonomi, miljömedvetenhet och konsumentkunskap. I idrott är kategorierna: hälsa, livräddning och skador, motorik och rörelse och friluftsliv. I och med att vissa mål innehåller flera delmoment har de i vissa fall räknats in i flera kategorier. Gemensamt för båda ämnena är att antalet mål är högre i lpo94 än i lgr80. Således finns också fler mål i vare kategori. En viktig anledning till detta är att målen hade något olika funktion i de olika läroplanerna. I lgr80 anger målen endast vilka färdigheter och kunskaper eleven genom undervisningen ska utveckla. Vilka moment som ämnet ska innehålla behandlas i lgr80 under en egen rubrik, huvudmoment, som tar upp den stora merparten av kursplanen. I lpo94 används målen precis som i lgr80 för att visa vad eleven ska lära sig, men också för att beskriva specifika moment som undervisningen i ämnet bör behandla. Detta innebär att målen inte bara används för att beskriva vilka förmågor eleverna ska utveckla, utan också för att beskriva vilka arbetsområden som ska hjälpa dem att utveckla dessa.

Tabell 1: Kategorisering av antalet mål i respektive kursplan för ämnet hemkunskap

Ämnet hemkunskap	Lgr80 ¹⁶	Lpo94 ¹⁷
Mat och näringslära	3	5
Boende och hushållsekonomi	2	10
Miljömedvetenhet	2	2
Konsumentkunskap	1	3
Totalt antal mål	8	20

I kategorin Mat och näringslära ingår mål som behandlar mat och kosthållning. Exempelvis ska eleverna arbeta med att planera näringsrika måltider, samt att tillaga och äta dessa. Även hygien är en central del av detta. I lpo94 finns dock ett mycket större fokus på att eleverna

¹⁶ Skolöverstyrelsen (1980). *Läroplan för grundskolan*. s. 85-89

¹⁷ Skolverket (1994). *Kursplan för grundskolan*. s. 22-23

själva ska lära sig att ta till vara på livsmedel och välja dessa med intentionen att tillreda näringsrik mat, i kontrast till lgr80 där målen endast stipulerar att eleverna ska lära sig om näringsrik mat och sedan tillaga den. Lpo94 lägger också större fokus vid att eleverna ska få uppleva olika matkulturer.

Kategorin Boende och hushållsekonomi innehåller mål om att eleverna ska ta hand om hemmiljön och lära sig om rättigheter och skyldigheter kring boende. I lpo94 finns dock ett tydligt hushållsekonomiskt perspektiv där flera av målen behandlar användningen av hushållets ekonomiska resurser för att möta de behov som finns.

Miljömedvetenhet är den kategori där mål gällande hushållets och individens miljöpåverkan ingår. Målen här handlar främst om att eleven ska lära sig att välja mat och andra produkter med miljöpåverkan i åtanke.

I kategorin Konsumentkunskap ingår mål som syftar till att utveckla elevernas förmåga att använda sig av konsumentinformation. I lgr80 handlar det enda målet i denna kategori om detta, medan lpo94 också har mål där eleverna ska utveckla sin förståelse för deras rätt- och skyldigheter som konsumenter.

Tabell 2: Kategorisering av antalet mål i respektive kursplan för ämnet idrott

Ämnet idrott	Lgr80 ¹⁸	Lpo94 ¹⁹
Hälsa	3	6
Livräddning och skador	1	2
Motorik och rörelse	2	6
Friluftsliv	2	3
Totalt antal mål	8	17

¹⁸ Skolöverstyrelsen (1980). *Läroplan för grundskolan*. s. 90-97

¹⁹ Skolverket (1994). *Kursplan för grundskolan*. s. 30-32

I kategorin Hälsa är de huvudsakliga målen gemensamma för både lgr80 och lpo94. Eleverna ska genom ämnet få möjlighet att utveckla en positiv självbild genom att utveckla sina fysiska, psykiska och sociala förmågor. Eleverna ska också utveckla ett intresse för idrott och finna träning och rörelse som något positivt för hälsan. Dessutom ska eleverna utveckla ett sunt hälsoperspektiv och dessa kunskaper ska sedan kunna praktiseras på egen hand samt genom medverkan i planeringen av fysiska aktiviteter.

I kategorin Livräddning och skador åtskiljer sig målen. I lpo94 ligger stort fokus på att eleverna ska kunna hantera olika situationer i vatten och simkunnigheten är central. Dessutom ska eleverna känna till olika skador samt hur dessa förbyggs. I lgr80 framgår det inte i målet vilka livräddningskunskaper eleven ska besitta, utan dessa behandlas istället i de olika huvudmomenten där det framgår att eleven exempelvis ska kunna simma, känna till hur livräddning från isvak går till samt hur kyla påverkar kroppen.

Motorik och rörelse innefattar olika mål som är relaterade till elevernas förmåga att utöva olika idrotter såsom bollspel, lekar och dans. Dessa mål syftar också till att eleverna ska utveckla sina grovmotoriska förmågor. En annan viktig del av denna kategori är att eleverna ska uppmuntras till och lära sig att planera sin egen träning.

Kategorin Friluftsliv fokuserar främst på att elevernas kunskaper kring friluftsliv ska främjas, dock är målen formulerade på olika sätt i de båda kursplanerna och tyngdpunkten varierar. I lgr80 ligger stort fokus på att eleverna ska lära sig ta ansvar för vår natur samt att de ska få möjlighet att komma i kontakt med olika friluftsrörelser på lokal nivå. Målen i lpo94 fokuserar istället på att eleverna, genom att vistas i naturen, ska lära sig att orientera och fördjupa sina kunskaper om friluftslivet. Dessutom ska de få kunskap om vilken klädsel som anses vara lämplig utifrån olika situationer.

7.2 Betygsutvecklingen

Följande blev resultatet utifrån de betygskataloger som berörs i uppsatsen. Betygskatalogerna är hämtade från stadsarkivet och gäller Ekholmsskolan samt Kungsbergsskolan i Linköping. För att underlätta jämförelsen av snittbetygen är sifferbetygen omvandlade till

meritpoängsvärdet för betygsskalan G-MVG²⁰ i tabellerna samt även i diagrammet. De betygen som omfattas av betygsskalan G-MVG har redan ett bestämt meritvärde utifrån denna skala. För att räkna om sifferbetygens snittbetyg har en omvandlingstabell från antagning.se varit användbar.²¹

Nedan följer två diagram som visar utvecklingen av snittbetygen i årskurs 9 för ämnena idrott och hemkunskap utifrån det sammansatta snittbetyget på Ekholmsskolan respektive Kungsbergsskolan. Diagrammen är aktuella för tidsperioden 1979 - 2002. Vertikalt led visar snittbetyget och horisontellt led visar årtalen som omfattats av undersökningen. Det är vårterminens betyg som varit aktuella eftersom det är då ett slutbetyg ges. Diagrammen är uppdelade utifrån ämne och varje målgrupp har en egen graf. Pojkar tillhör graf blå (heldragen linje med kvadrat) och flickor tillhör graf röd (prickad linje med cirklar).

Som tabellerna²² och graferna visar sjönk genomsnittsbetygen vid införandet av det mål- och kriterierelaterade betygssystemet för alla elevgrupper i båda ämnena. Detta stämmer även på nationell nivå.²³ Delvis kan detta bero på att det är olika elevers betyg som jämförs, men trenden stämmer för båda skolorna och båda ämnena. På nationell nivå och på lokal nivå har pojkarna högre betyg i idrott medan flickorna har högre i hemkunskap. Skolverket har fört statistik över snittbetyget på nationell nivå och det motsvarar den trenden som går att utläsa genom att titta på diagrammen för de två skolorna i Linköping.²⁴

²⁰ Se bilaga, tabell 3.

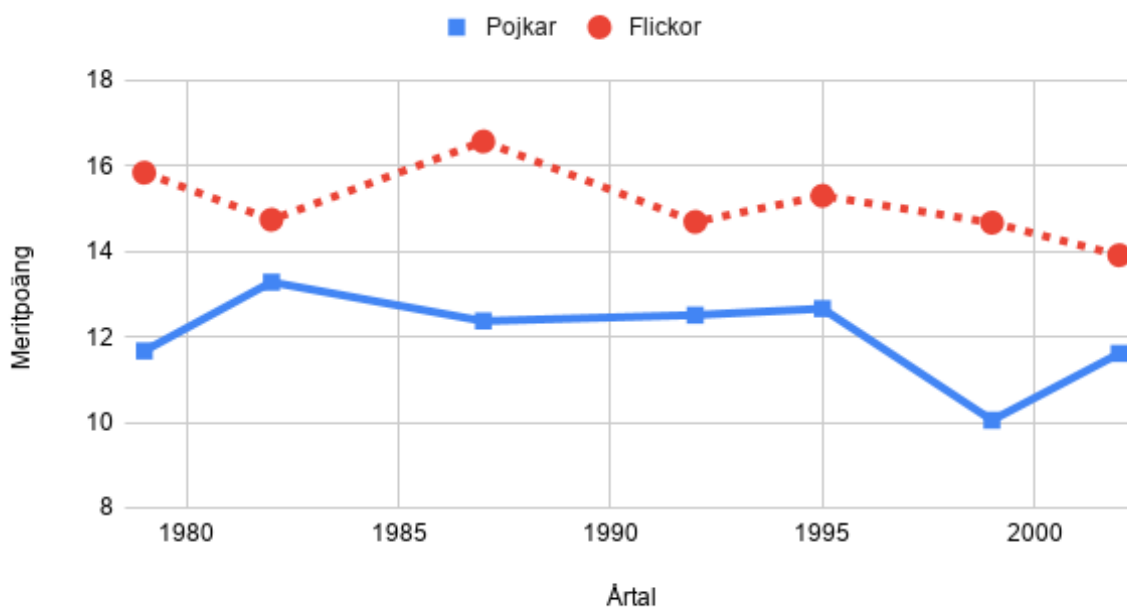
²¹ Antagning.se (2013). *Omvandlingstabell*. Hämtad 2019-11-08, från https://antagning.se/globalassets/faktablad/11_omvandlingstabell_110822.pdf

²² Se tabellerna 4–8 i bilagor

²³ Se bilaga, tabell 8.

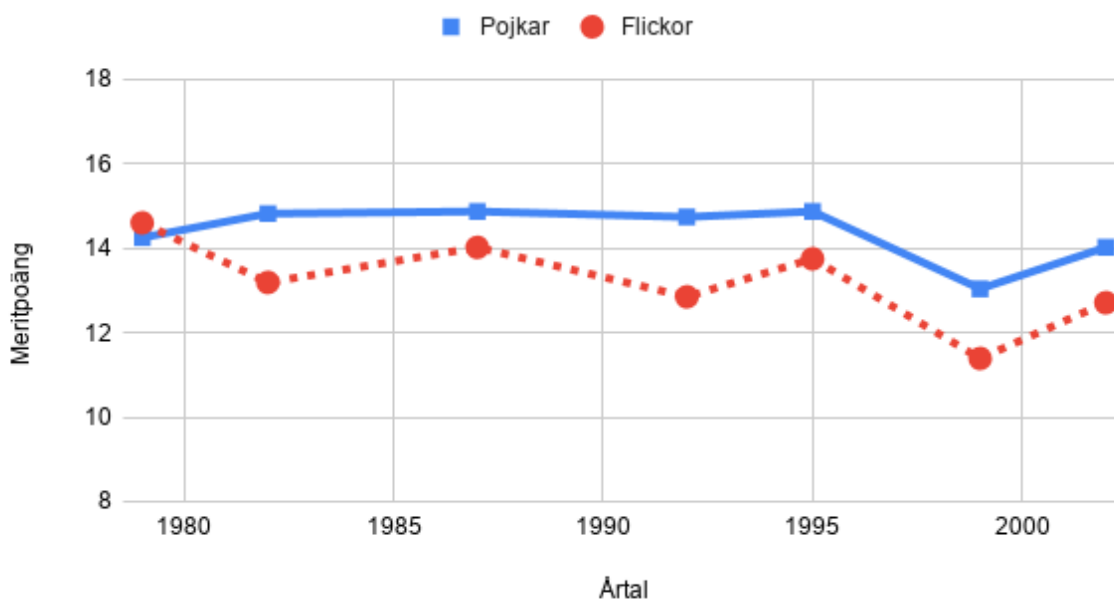
²⁴ Skolverket, Tabell 1.5 Elever med betyg enligt det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet samt elever som ej uppnått målen, per ämne i årskurs 9, läsåret 1998/99. Hämtad 191106 <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&omrade=Betyg%20årskurs%209&lasar=1998%2F99&run=1>

Betyg i ämnet hemkunskap (graf 1)

Diagrammet för hemkunskap visar tydligt att flickornas snittbetyg i det relativa betygssystemet hela tiden ligger över pojkarnas. Klyftorna mellan könen är relativt stora genom hela undersökningsperioden och flickornas snittbetyg fluktuerar under hela den uppmätta perioden. I det relativa betygssystem är pojkarnas snittbetyg inte lika varierande som flickornas, men det är tydligt att deras snittbetyg åtskiljer sig stort. Efter införandet av det mål- och kriterierelaterade betygssystemet börjar flickornas betyg att sjunka. Pojkarnas snittbetyg sjunker till en början mellan åren 1995–1999, men börjar sedan att stiga. I och med detta blir klyftan mellan de två gruppernas snittbetyg mindre.

Betyg i ämnet idrott (graf 2)

Diagrammet för idrott visar att pojkarna, innan införandet av det mål- och kriterierelaterade betygssystem, låg relativt jämnt och stadigt kring meritpoäng 15 och förändringen var liten. Efter år 1995, när det nya betygssystemet infördes, förändrades detta och deras betyg sjönk till en början med ungefär en meritpoäng. Därefter började snittbetygen återigen att stiga. Flickornas snittbetyg har genom hela undersökningsperioden varit lägre än pojkarnas. Efter införandet av det nya betygssystemet försätter deras snittbetyg att följa denna trend, dock är flickorna respektive pojkarnas grafer mer parallella än tidigare. Flickornas snittbetyg är i det gamla betygssystemet mer varierande och följer inte samma raka linje som pojkarnas.

8. Diskussion

Syftet med den här undersökningen är som nämnt i frågeställningen att ta reda på de huvudsakliga skillnaderna mellan kursmålen i lgr80 och lpo94 samt se hur denna förändring påverkade betygen utifrån ett genusperspektiv.

Som nämnts i resultatet har målen i lgr80 och lpo94 olika funktion inom kursplanerna. Detta är huvudorsaken till att mängden mål åtskiljer sig så pass mycket mellan de olika läroplanerna. I lgr80 är målen endast till för att beskriva vilka förmågor eleverna ska sträva

mot att utveckla under hela grundskoletiden. Således är dessa mål mer abstrakta än målen i lpo94, där målen istället används för att beskriva både vilka förmågor eleven ska utveckla och vilka huvudmomenten är. Således kan målen inom lpo94 vägleda lärare till vilka delar av kursplansinnehållet som är särskilt viktigt, medan målen inom lgr80 måste tolkas tillsammans med huvudmomenten för att få fram samma sak.

Inom ämnet hemkunskap ligger kursplanens fokus på den kategori som vi benämner som boende och hushållsekonomi. Denna kategori innefattar hälften av alla mål som finns i kursen, vilket visar på att detta var ett kursinnehåll som ansågs viktigt.²⁵ Målen inom denna kategori innefattar dock delar av kursinnehållet i andra kategorier med, eftersom målen behandlar saker som att välja råvaror till matlagning med ekonomi i åtanke. Därför kan hushållsekonomi ses som ett genomgående tema i undervisningen i hemkunskap i lpo94. I lgr80 finns färre mål, vilket gör att dessa inte kan användas för att bedöma hur viktigt ett ämnesområde var med samma tydlighet. Dock finns flest mål, tre stycken, i kategorin mat och näringslära, vilket kan tyda på att detta ansågs vara extra viktigt. Den kategori som i lgr80 innehåller minst antal mål är konsumentkunskap. Även i lpo94 innehåller denna kategori endast ett fåtal mål, men det är fler än i lgr80. Eftersom konsumentkunskap inte är den enda kategorin som innehåller mål kopplade till ekonomi kan detta vara en bidragande orsak till att kategorin innehåller relativt få mål, men det visar ändå på att fokuset finns i andra delar av ämnesinnehållet. Som tidigare nämnts har målen inte samma funktion i kursplanerna i lgr80 och lpo94, men trots detta skulle det innebära att ämnet hemkunskap flyttade fokus, från att eleverna genom undervisningen skulle få praktiska färdigheter inom exempelvis matlagning, till att eleverna skulle få färdigheter inom mer teoretiska och abstrakta delar av ämnesinnehållet, såsom förmågan att planera sin ekonomi.

I ämnet idrott har antalet mål ökat, från 8 till 17.²⁶ Antalet mål har ökat i alla kategorier, men det är mindre skillnad mellan kategorier med få och med många mål än det är i ämnet hemkunskap. De två kategorier som har flest mål i lpo94, hälsa och motorik och rörelse, har sex stycken var. Även i lgr80 hade hälsa flest mål, men i och med att det endast fanns åtta

²⁵ Se tabell 1

²⁶ Se tabell 2

mål hade denna kategori endast ett mål mer än motorik och rörelse och friluftsliv hade. Ökningen av antalet mål inom kategorin rörelse och motorik signalerar att detta är en del av ämnet som ansågs viktigare att specificera i lpo94 än i lgr80. I och med att lgr80 hade en separat del av kursplanen som behandlade huvudmoment är dess mål mer övergripande i sina formuleringar, till skillnad från lpo94 där målen är tydligt specificerade eftersom de även ska klargöra huvudmomenten i ämnet. Målformuleringarna i lgr80 är dock längre och tar upp fler aspekter av målet än målen i lpo94 som är korta och preciserade. Således kan flera mål i lpo94 innefattas i ett enda mål i lgr80. Den kategori som innefattar minst antal mål, i båda läroplanerna, är livräddning och skador. Det enda målet som innefattas av denna kategori i lgr80 innefattas också av kategorin friluftsliv. Således kan dessa kategorier anses vara nära sammankopplade, vilket också visas genom huvudmomenten, där de moment som specifikt behandlar friluftsliv också innefattar livräddning och skadeförebyggelse.²⁷ I lpo94 består livräddning och skador av två helt egna mål, som inte är lika starkt kopplade till andra mål eller undervisningsmoment. Istället blir livräddning och skador en egen del av ämnet, som likställs med mål inom andra kategorier.

Inom ämnet hemkunskap har flickor konsekvent högre betyg än pojkar.²⁸ Detta kan ha flera olika orsaker. En av dessa skulle kunna vara bias i betygssättning. Bias är något alla människor har, och det kan utgå från exempelvis kön eller etnicitet. Att kursplanen i hemkunskap i lgr80 understryker det faktum att pojkar och flickor ska bedömas på samma grunder har antagligen en anledning. Hemkunskap som ämne syftade i både lgr80 och lpo94 till att utjämna skillnader och främja jämställdhet, men detta innebär inte att lärarna nödvändigtvis är fria från denna typ av bias. Något som stärker detta synsätt är att betygen började sjunka vid införandet av det mål- och kriterierelaterade betygssystemet, men efter en tid började pojkarnas betyg åter att öka, medan flickornas betyg fortsatte att sjunka. Dock kan även detta bero på flera olika saker, såsom det faktum att en stor andel elever saknade betyg i ämnet år 1999, men denna andel hade minskat 2002.

²⁷ Skolöverstyrelsen (1980). *Läroplan för grundskolan*. S. 90–97

²⁸ Se graf 1.

En annan orsak till att flickor har högre betyg i hemkunskap skulle kunna vara att ämnet, utifrån de normer som finns i samhället, är mer anpassat för flickor. Dels ur den aspekten att flickor tidigare har förväntats vara de som tar hand om hemmet och familjen och därav skulle detta kunna ligga i bakgrunden i utformandet av ämnets mål. Men även att lärare skulle kunna tänkas ha med sig en stereotypisk åsikt i bedömningen av elever och därav skulle det kunna leda till att flickor tilldelades högre betyg utifrån de stereotypiska normerna som fanns i samhället. Denna teori leder således till att pojkar tenderar att få lägre betyg eftersom de historiskt sett inte varit de som skött om hemmet. Huruvida detta påverkat de årtalen som undersökningen behandlar går inte med säkerhet att säga, men utformandet av kursplanerna pekar på att detta kan ha varit en problematik tidigare. Detta eftersom det i både lgr80 samt lpo94 framgår att eleverna, oberoende av kön, ska undervisas på samma sätt och få samma förutsättningar att praktisera ämnet. Som ett resultat av att ämnet är utformat utifrån ett stereotypiskt perspektiv, som gynnar flickorna, skulle det kunna tänkas ställas lägre krav på pojkarna något som i sin tur resulterar i att de inte känner ett behov av att prestera. Givetvis gäller det inte alla pojkar, det finns de pojkar som är med och konkurrerar om de högre betygen, men genom att titta på det sammanlagda snittbetyget²⁹ i grafen är det tydligt att antalet pojkar som når ett högt betyg är färre än antalet flickor. En faktor som stärker denna bild är att efter den initiala nedgången vid införandet av lpo94 börjar pojkarnas betyg stiga, medan flickornas fortsätter sjunka.³⁰

I ämnet idrott ligger pojkarnas betyg på en relativt stadig nivå mellan åren 1982 och 1995 medan flickornas betyg fluktuerar något. Dock sänks snittmeritpoängen för båda grupperna i och med införandet av lpo94, för att sedan öka i ungefär samma takt.³¹ Liksom i ämnet hemkunskap finns flera olika orsaker till detta. Givetvis är det viktigt att ha i åtanke att det är olika elevgrupper som utgör snittbetygen för de olika mättillfällena, och detta påverkar utfallet av resultatet.

Ett av skälen till att pojkar historiskt sett har högre betyg i idrott än flickorna skulle kunna vara för att ämnet är generellt sett är mer anpassat för pojkarna. Att flickor och pojkars

²⁹ Se graf 1.

³⁰ Se graf 1

³¹ Se graf 2

biologiska förutsättningar åtskiljer sig är ingen nyhet, deras kroppsuppbyggnad är olika och därav kan de inte utöva ämnet på samma villkor. Att ämnet är mer anpassat efter pojkars fysiska förmåga resulterar således i att flickorna halkar efter betygsmässigt. Att detta skulle kunna vara ett av de betydande skälen till att pojkarna tenderar att ha högre betyg i ämnet idrott stärks dels genom grafen³² för ämnet, där pojkarna tydligt ligger på en stadig linje medan flickornas betyg istället varierar. När lpo94 införs blir graferna som tidigare nämnt i resultatet mer parallella, något som skulle kunna bero på att det i kursplanen för lpo94 framgår att läraren i undervisningen ska ha i åtanke att det finns könsskillnader mellan pojkar och flickor när det gäller skador, fysisk förmåga etcetera.³³ Om läraren har i åtanke att anpassa undervisningen utifrån de tydliga könsskillnaderna som finns blir undervisningen mer jämlik och det är därför logiskt om detta varit ett av skälen till att graferna blev mer parallella i och med införandet av lpo94. Dock så fortsätter pojkarna³⁴ ha högre betyg än flickorna i idrott även efter införandet av lpo94, något som skulle kunna bero på att lärarna, i tanken, till viss del lever kvar i lgr80s kursmål.

En annan sak som skulle kunna påverka utfallet av betygsfördelningen är innehållet av undervisningen. Samhället är fullt av normer och därför finns det exempelvis normer för vad som är en pojkidrott och vad som är en flickidrott. Idrott är ett sådant ämne som innefattar många olika sporter som utövas även på fritiden, problematiken med detta är att de sporter som eleverna ofta får testa på i undervisningen är pojkdominerade sporter, något som gör att många av killarna har ett försprång när det kommer till att genomföra momentet. Exempelvis läggs fokus på olika bollsporter, så som fotboll och innebandy, men även skridskoåkning är central i lgr80. Andelen pojkar som spelar hockey och innebandy är betydligt större än andelen flickor.³⁵ Sporter som istället domineras av flickor, som ridning och dans, har inte lika stort fokus i undervisningen. Dans är förvisso en av delarna som ska beröras i undervisningen, men tiden som ägnas åt flickdominerade sporter är mindre än tiden som fokuserar på de pojkdominerade idrotterna. Anledningen till antagandet av tidsfördelningen

³² Se graf 2.

³³ Skolverket (1994). Kursplan för grundskolan. s. 30

³⁴ Se graf 2.

³⁵ Riksidrottsförbundet (2004). *Idrottsrörelsen i siffror*. S. 53. Hämtad 2019-11-19 från:

<https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/nya-dokumentbanken/idrottsrorelsen-i-siffror/2004-idrotten-i-siffror---rf.pdf?w=900&h=900>

ser ut görs genom att titta på kursplanernas innehåll och där nämns pojkdominerade moment i större utsträckning än de flickdominerade.

9. Konklusion

Den huvudsakliga skillnaden mellan lgr80 och lpo94 är att kursplanerna i lgr80 innehåller så kallade huvudmoment, det vill säga ämnesområden som måste behandlas i undervisningen. Dessa finns inte i lpo94, utan kursmoment som ska behandlas tas istället upp som en del av målen. Detta får några viktiga konsekvenser. En av dessa är att lpo94 innehåller många fler mål än lgr80, eftersom målen används för att garantera att samma ämnesinnehåll behandlas oavsett vilken lärare som undervisar. En annan konsekvens är att målen blir mer preciserade i lpo94 jämfört med lgr80, då målen i lgr80 innefattar fler delar av ämnet. Således kan ett flertal av målen i lgr80 räknas till flera av de kategorier som använts i denna undersökning, medan endast ett fåtal av målen i lpo94 gör det. Att målen är mer koncisa i lpo94 gör också att de kan signalera vilka delar av ämnesinnehållet som ska prioriteras i undervisningen. Detta görs även delvis i lgr80 genom målen, men huvudsakligen i huvudmomenten.

I båda ämnena blir jämställdhetsperspektivet viktigt i lpo94, där kursplanerna specificerar att eleverna ska bedömas med skillnader mellan olika grupper, utifrån exempelvis kön, även ska tas i beaktan vid bedömningen.

De centrala ämnesområdena i kursplanerna för ämnet hemkunskap åtskiljer sig. I lgr80 är flest mål kopplade till ämnesområdet mat och näringslära medan det i lpo94 istället är boende och hushållsekonomi som är de mest centrala. Det här visar på ett tydligt skifte av vad som anses vara viktigt, från att i lgr80 fokusera mycket på matlagning och hushållsskötsel för att i nästa läroplan, lpo94, flytta fokuset i kursplanen till hushållsekonomi och hur ekonomiska resurser kan användas i vardagen, exempelvis vid matlagning. I lgr80 har ämnesområdet konsumentkunskap en mycket liten plats och berörs endast av ett mål, för att i lpo94 få en mer framträdande plats i kursplanen där en del av den ekonomiska inriktningen som präglar ämnet i denna läroplan. I ämnet idrott åtskiljer sig också kursplanerna till viss mån. Ämnesområdet hälsa är mest central i både lgr80 samt lpo94, i den sistnämnda kursplanen är dock ämnesområdet motorik och rörelse lika central då denna har lika många mål som området hälsa. Ett viktigt skifte blir att friluftskategorin förlorar vikt, från att ha varit

jämställd med motorik och rörelse till att få en mycket mer undandömd plats till förmån för motorik och rörelse. Kategorin livräddning och skador är fortsatt en mycket liten del av ämnet idrott, men den får en något mer framträdande plats i lpo94 än i lgr80, där den nästan kan betraktas som en del av kategorin friluftsliv.

När det relativa betygssystemet ersattes av det mål- och kriterierelaterade betygssystemet kom det att ske en förändring i huru betygsfördelningen såg ut mellan könen, något som kom att ändra snittbetygen. I ämnet hemkunskap minskade klyftan mellan de två undersökningsgrupperna när betygssystemet byttes ut och införandet av det mål- och kriterierelaterade betygssystemet kom att resultera i mer jämlika betyg både på nationell och lokal nivå. I det relativa betygssystemet tenderade flickornas betyg att fluktuera medan pojkarnas betyg låg mer stabilt och saknade dessa snabba vändningar. Vid införandet av det nya systemet sjönk betyget till en början för båda målgrupperna, och därefter börjar pojkarnas betyg vid år 1999 öka och flickornas betyg fortsätter att sjunka, så att snittbetygen gick mot en mer jämlik riktning. I det andra ämnet, idrott, påverkades betygen även där mot en mer jämlik riktning. Snittbetygen kom att bli mer parallella efter införandet av det nya systemet. Dock fortsatte pojkarnas betyg att vara högre än flickornas, men snittbetygen blev mer parallella. I det relativa betygssystemet var idrottsbetygen för flickorna lägre än pojkarnas och det fluktuerade något, pojkarnas graf låg på en relativt rak linje. Efter införandet av det mål- och kriterierelaterade betygssystemet följde graferna samma parallella utveckling, dock fortsatte flickornas snittbetyg att vara lägre.

10. Källförteckning

10.1 Källor

Antagning.se (2013). *Omvandlingstabell*. Hämtad 2019-11-08, från

https://antagning.se/globalassets/faktablad/11_omvandlingstabell_110822.pdf

Betygskataloger Ekholmsskolan, slutbetyg för årskurs 9. År: 1979, 1982, 1987, 1992, 1995, 1999, 2002. Tillgängliga vid Linköpings stadsarkiv

Betygskataloger Kungsbergsskolan, slutbetyg för årskurs 9. År: 1979, 1982, 1987, 1992, 1995, 1999, 2002. Tillgängliga vid Linköpings stadsarkiv

Nationalencyklopedin, betyg. Hämtad 2019-09-13, från

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/betyg>

Riksidrottsförbundet (2004). *Idrottsrörelsen i siffror*. Hämtad 2019-11-19 från:

<https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/nya-dokumentbanken/idrottsrorelsen-i-siffror/2004-idrotten-i-siffror---rf.pdf?w=900&h=900>

Skolverket (1994). Kursplan för grundskolan.

Skolverket (2003). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU-03): Hem- och konsumentkunskap*. Stockholm, Fritzes Offentliga Publikationer.

Skolverket. Tabell 1.2 A: Relativa sifferbetyg per ämne i årskurs 9, läsåret 1994/95. Hämtad 2019-09-19, från

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&omrade=Betyg%20årskurs%209&lasar=1994/95>

Skolverket. Tabell 1.5 Elever med betyg enligt det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet samt elever som ej uppnått målen, per ämne i årskurs 9, läsåret 1998/99. Hämtad 2019-11-06, från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&omrade=Betyg%20årskurs%209&lasar=1998%2F99&run=1>

Skolöverstyrelsen (1980). *Läroplan för grundskolan*.

SOU 1961:30. *Grundskolan: Betänkande avgivet 1957 års skolberedning*. Stockholm: Ivar Hæggströms boktryckeri AB.

SOU 2010:51, *Könsskillnader i skolprestationer - idéer om orsaker*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

SOU 1992:86, *Ett nytt betygssystem*. Stockholm: Allmänna förlaget.

10.2 Litteratur

Andersson, H. (2002) *Betygen i backspegeln - beskrivning och reflektioner*. Skolverket. *Att bedöma eller döma - tio artiklar om bedömning och betygsättning*. Stockholm: Liber.

Selghed, B. (2004). *Ännu icke godkänt - lärarens sätt att erfara betygssystemet och dess tillämpning i yrkesutövningen* (doktorsavhandling, Malmö Studies in Educational Sciences, 15). Malmö: lärarutbildningen Malmö högskola.

Skolöverstyrelsen (1983). *Den eviga betygsfrågan - historiskt och aktuellt om betygsättningen i skolan*. Stockholm: Liber.

SOU 1977:9, *Betygen i skolan: betänkande av 1973 år betygsutredning*. Stockholm: utbildningsdepartementet.

11. Bilagor

Tabell 3: Meritpoängsvärde för betygsskalan G-MVG

G	VG	MVG
10	15	20

Tabell 4: Ekholmsskolans snittbetyg efter omräkning (x* = antal som saknar betyg i ämnet)

	Pojkar: idrott	Pojkar: hemkunskap	Flickor: idrott	Flickor: hemkunskap
VT79	14,43 (3*)	9,36 (3*)	14,78 (1*)	15,59 (1*)
VT82	14,87	13,09	13,33 (5*)	14,6 (3*)
VT87	15,13	12,76	13,70 (2*)	15,92
VT92	14,69 (2*)	12,22 (1*)	13,65 (2*)	14,82 (1*)
VT95	14,82 (3*)	12,22 (1*)	13,42 (3*)	14,82 (1*)
VT99	13,66 (4*)	10,77 (6*)	12,29	15
VT02	13,75	11,54 (1*)	11,72	13,33 (1*)

Tabell 5: Kungsbergsskolans snittbetyg efter omräkning (x* = antal som saknar betyg i ämnet)

	Pojkar: idrott	Pojkar: hemkunskap	Flickor: idrott	Flickor: hemkunskap
VT79	14,02	13,51	14,43 (1*)	16,05
VT82	14,87	13,47	14,38	15,76
VT87	14,43	11,62	14,38	17,37
VT92	14,82	12,32	11,92 (1*)	14,60 (1*)
VT95	14,91	13,04	14,34 (2*)	15,51
VT99	12,5 (10*)	9,42 (13*)	10,81 (9*)	14,46 (2*)
VT02	14,54 (2*)	11,74 (5*)	14,12 (5*)	14,74

Tabell 6: Snittbetyg i hemkunskap (båda skolorna)

Hemkunskap	1979	1982	1987	1992	1995	1999	2002
Pojkar	11,67	13,28	12,37	12,51	12,66	10,05	11,61
Flickor	15,84	13,19	14,02	12,85	13,75	11,39	12,71

Tabell 7: Snittbetyg i idrott (båda skolorna)

Idrott	1979	1982	1987	1992	1995	1999	2002
Pojkar	14,25	14,82	14,87	14,74	14,87	13,04	14,02
Flickor	14,60	13,19	14,02	12,85	13,75	11,39	12,71

Tabell 8: Betyg på riksnivå 1995³⁶ och 1999³⁷

	Pojkar: idrott	Pojkar: hemkunskap	Flickor: idrott	Flickor: hemkunskap
VT95	14,65 (3,43)	12,56 (2,98)	13,75 (3,23)	15,30 (3,58)
VT99	13,34	11,70	12,30	14,56

³⁶ Skolverket. Tabell 1.2 A: Relativa sifferbetyg per ämne i årskurs 9, läsåret 1994/95. Hämtad 190911
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&omrade=Betyg%20årskurs%209&lasar=1994%2F95&run=1>

³⁷ Skolverket. Tabell 1.5 Elever med betyg enligt det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet samt elever som ej uppnått målen, per ämne i årskurs 9, läsåret 1998/99. Hämtad 191106
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&omrade=Betyg%20årskurs%209&lasar=1998%2F99&run=1>